

7. The benefits of diversity and inclusion in the workplace. Ewgroup : веб-сайт. URL: <https://theewgroup.com/blog/benefits-diversity-inclusion-workplace/>
8. The growing importance of social responsibility in business. Forbes : веб-сайт. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2020/11/18/the-growing-importance-of-social-responsibility-in-business/?sh=2fe7b9c72283>
9. What Is Diversity & Inclusion? Global Diversity Practice : веб-сайт. URL: <https://globaldiversitypractice.com/what-is-diversity-inclusion/>
10. World Bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war. Reuters : веб-сайт. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/>

bondl@ukr.net

Кондратенко Л. М.

*викладач, спеціаліст вищої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ
«Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ», Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті приділено увагу питанням відновлення туризму в Україні в наш час та в повоєнний період. Висвітлено досвід та практику країн світу щодо шляхів і можливостей відродження туристичної галузі, які також постраждали від військових конфліктів. Розкрито проблеми з якими стикнувся туризм з початком пандемії COVID-19, які вплинули на його стан та внесли корективи в подальший його розвиток. Запропоновано бачення шляхів і способів відновлення туризму після перемоги над ворогом, враховуючи досвід країн Європи та світу.

Ключові слова: туристична галузь, відновлення туризму, військовий конфлікт.

Останніми роками світ, а особливо Україна, переживають складні часи, які викликані чинниками глобально-планетарного масштабу, природними катаклізмами, пандемією COVID-19 та російсько-українською війною. Протягом останніх трьох-чотирьох років склалися умови, які вважаються найбільшою економічною та соціальною кризою сьогодення. Великих проблем і труднощів зазнали різні галузі світової економіки, в тому числі і туризм. Останні події у світі нанесли непоправної шкоди та втрат у галузі туризму, що спричинило зменшення кількості поїздок. Тобто, туризм став одним із найуразливіших напрямків світового господарства. Негативний вплив позначився на економіці всіх країн, але особливої уваги заслуговує саме Україна. З початком повномасштабного військового вторгнення Росії на територію нашої держави зупинилося активне відновлення туризму в Україні після занепаду, пов'язаного з негативним впливом COVID-19. В західних і північних регіонах держави туристичні потоки істотно скоротилися, а в східних і південних стали цілком неможливими.

Дослідженням актуальних проблем розвитку туристичної галузі в Україні займаються Герасименко В. Г., Любіцева О. О., Мальська М. П., Михайличенко А. І., Смирнов І. Г., Сокол Т. Г., Ткаченко Т. І., Чепурда Г. М., Черниш І. В. Але масштабні зміни, які відбулися внаслідок пандемії та поглибилися в результаті масштабного україно-російського конфлікту, потребують пошуку нових напрямів, шляхів та способів подолання їх наслідків.

Війна в Україні призвела до збільшення цін на нафту та пальне, ускладнила логістику та зруйнувала традиційні туристичні маршрути і це ще не повний перелік ризиків, що постали перед світовим туризмом.

Всесвітня туристична організація (ВТО) очікує, що світові надходження від туризму у 2022 році зменшаться на 14 млрд доларів у разі тривалої війни між Росією та Україною. У найбільшій зоні ризику — європейський туризм. І мова не лише про Східну Європу, в якій безпосередньо триває війна, а й про весь континент в цілому. Головна причина полягає у питанні

безпеки. Російська збройна агресія змушує туристів — зокрема, з інших континентів — задумуватись над доцільністю подорожей до Європи. Саме тому вони все частіше вибирають безпечніші альтернативні варіанти.

Цілком зрозуміло, що всі міжнародні логістичні маршрути, які проходять через територію України, зараз не функціонують. Втім український ринок — не єдиний, що постраждав від цієї війни. Згідно з даними Eurocontrol, які опублікувала на своєму сайті ВТО, на певних європейських напрямках після 24 лютого 2022 року спостерігається падіння кількості рейсів, порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Так, наприклад, кількість рейсів у Молдові впала на 69 %, у Словенії на 42 %, у Латвії на 38 %, а у Фінляндії на 36 % [1].

Тепер перед світовим туризмом, а особливо в Європейському регіоні, внаслідок російсько-української війни, постало досить багато завдань для виконання. Проте ще більше викликів чекає на туристичну галузь України. Більшість експертів та фахівців з туризму та економічного розвитку стверджують, що про відновлення індустрії слід замислитись вже зараз.

Саме зараз суспільству та фахівцям сфери туризму важливо, як ніколи, зайнятися активними пошуками напрямків та шляхів відновлення туризму в Україні. Адже після перемоги України в цій війні нам необхідно активно відновлювати державу і, відповідно, туризм, який може стати однією із ключових галузей розвитку економіки.

Державне агентство розвитку туризму висвітлює дані, що за шість місяців повномасштабної війни надходження до державного бюджету від туристичної галузі впали на 25,7 %. Законічним є те, що чим довше продовжуватиметься активна фаза війни, даний процес продовжиться. Але туристичний бізнес в Україні розраховує та має на меті швидке повоєнне відновлення.

У зв'язку з цим, для побудови стратегії швидкого та ефективного поновлення роботи туристичного бізнесу в Україні, слід взяти до уваги досвід повоєнного відродження туризму інших держав. Хоча слід зауважити, що сліпо йти існуючими сценаріями не варто, адже наслідки війни в Україні надто різняться від наслідків у інших державах, та й специфіка українського туризму суттєво може відрізнятися. Вивчення досвіду іноземних держав може допомогти сформувати нове бачення трансформації українського туризму, створити ідеї, спланувати проекти.

Світова практика наводить приклади можливостей швидкого відновлення туризму після масштабних військових конфліктів.

Однією з таких країн, чий досвід можна вивчати — це Хорватія, країна відносно близька до нас географічно та сповідує європейські цінності. В 1990-х роках у Хорватії галузь туризму практично припинила функціонування, але по завершенню військових дій розпочалася інтенсивна піар-кампанія країни та її туристичних «родзинок». В цей час стрімко розвивався ринок рейсів бюджетних авіаліній, бюджетного житла та запускалися круїзні маршрути. Завдяки географічним особливостям країни її активно почали відвідувати іноземні туристи. Якісна робота та екологічна політика країни вплинули на те, що пляжі Хорватії почали отримувати «блакитні прапори», що свідчить про високу екологічність та чистоту. Про туристичні дестинації Хорватії писалося в іноземних виданнях, активно почала з'являтися інформація в соціальних мережах. Хорватією зацікавилися мережі готелів, круїзні компанії, міжнародні туроператори. Швидке відновлення та зростання туристичної сфери в країні значно вплинуло на її економіку. Активний потік туристів, з яких у 2017 р. лише за період січень-серпень країну відвідали 15 мільйонів, сприяв збільшенню інвестицій у розбудову та розвиток прибережних готелів, закладів ресторанного господарства та інфраструктури для яхт. За даними Хорватського бюро статистики, до пандемії коронавірусу доходи країни від туризму росли на 11 % щорічно [2]. Хорватія повторила схожий шлях Кіпру стосовно уваги до медіа, активної PR-кампанії, пропагування вітчизняного туристичного бренду та активної реклами туризму в інших державах.

Проте військові дії в Україні набагато інтенсивніші, ніж ті, які відбувалися в Хорватії, і, відповідно, руйнування туристичної інфраструктури, як і інфраструктури України вцілому, серйозніші. Тому до питання використання аналогій стосовно туристичної галузі в післявоєнній Хорватії не потрібно ставитись як до стандарту майбутнього відновлення.

Єдине, що дійсно потрібно взяти до уваги — це формування потужного туристичного бренду. Хорватія ще до війни була одним із головних курортних центрів Адриатики і чи не головною туристичною принадою колишньої Югославії. Це багато в чому посприяло швидкому відродженню туризму в країні. Саме тому Україна має подбати про власну туристичну репутацію вже зараз [1].

Ще однією країною, яка має досвід повоєнного відновлення туризму — Боснія та Герцеговина. Після завершення конфлікту у цій країні, що тривав у 1992–1995 рр., приріст туристичних потоків за офіційними даними 1995 р. склав 24 % щорічно. Здійснилися прогнози Всесвітньої туристичної організації стосовно того, що до 2020 р. Боснія і Герцеговина посіла третє місце у світі за темпами розвитку туризму. Вже у 2019 р. загальний вклад туризму в економіку Боснії та Герцеговини складав 10,5 У м. Сараєво набув поширення так званий «темний» (dark) туризм. У місті були влаштовані меморіали загиблим, пам'ятник дітям, які загинули під час облоги міста, «троянди Сараєво» (воронки від снарядів, де загинули люди, залили червоною смолою). Також збереглася османська архітектура старого центру, численні музеї, готелі. При цьому місто тривалий час вважалося «меккою темного туризму» для іноземних відвідувачів, бо багато фасадів житлових будинків пошкоджені кулями або снарядами. [2] На жаль, таких об'єктів на території України вже на даний час є дуже багато, і кожен з них може слугувати ресурсом та об'єктом показів для «темного» туризму.

Значним прикладом країни, яка зберігає свій туристичний потенціал під час постійних військових конфліктів, є Ізраїль. Туристичний бізнес цієї країни з роками значно адаптувався до військової нестабільності. На туризм в Ізраїлі припадає 6,2 % економіки.

Також важливим прикладом є досвід Грузії. Військовий конфлікт в Абхазії та Південній Осетії між Грузією та Російською Федерацією у 2008 р. спричинив активний потік інформації про цю країну, і вона стала більш відомою серед іноземних туристів. Після завершення військового конфлікту до Грузії активно почали надходити іноземні інвестиції, які сприяли створенню інфраструктури туристичного відпочинку на морському узбережжі. Також Грузія активно розвиває відпочинок в горах, гірськолижні курорти, еногастрономічний туризм [2].

Таким чином і Україна для подальшого відновлення та розвитку туризму може завзято використовувати Карпатський регіон, який знаходиться на даний час у відносній стабільності та безпеці і розвивати гастрономічний туризм, який відображає багату культуру та традиції українського народу.

Саме відновлення функціонування галузі слід розпочати з регіонів, які найменше постраждали від війни. Це дозволить сформувати першочергову основу для прийому туристів. Інвестиційні потоки мають рухатися від Заходу на Південь і на Схід: від Львова до Одеси та Києва, а далі — в інші регіони після відновлення усієї необхідної інфраструктури та розмінування територій.

Щодо відродження туризму у звільнених містах, до цього питання потрібно ставитись обережно. Будь-які проекти, які охоплюватимуть ці локації, повинні стати, в першу чергу, складовою меморіального туризму України. До цієї справи слід залучити відповідні державні органи: Інститут національної пам'яті та Державне агентство розвитку туризму. Усі маршрути мають бути побудовані з урахуванням того, що це місця трагедій, тому розміщення будь-яких атракцій на таких маршрутах є неетичним і недоцільним.

Також значним питанням майбутнього часу буде наявність достатньої кількості фахівців, які б могли і знали як відновлювати український туризм. Адже не секрет, що туристична галузь, як і інші галузі української економіки, зазнала значної втрати кваліфікованих кадрів, які у зв'язку з військовими діями виїхали за кордон або стали внутрішньо-переміщеними особами, серед яких є досить велика частка тих людей, які мають на меті не повертатися до попереднього місця проживання. Нестачу кваліфікованих фахівців ми можемо відчувати у сфері ресторанного бізнесу, готельного господарства, є ризик зниження кількості гідів, екскурсоводів, агентів з туризму та ін. Даному питанню варто приділяти увагу Державним органам управління вже зараз.

В наш час, коли науково-технічний прогрес розвивається стрімкими темпами, неможливо уявити сучасний туризм без активного використання інформаційних технологій. Період

пандемії COVID-19 дав зрозуміти суспільству, що діджиталізація дає можливість туристам самостійно планувати та організовувати поїздки. А з часом такі технології стануть просто необхідними особливо в галузі туризму. Тому приділена достатня увага до цього питання може дати поштовх до нових перетворень сучасного українського туризму.

Вже зараз треба розробляти нові стандарти безпеки туризму в Україні, адже її територія із-за військових дій насичена різного роду небезпеками. Тому необхідно вже сьогодні думати про суттєву модернізацію готелів з позиції безпеки. Так, нові реалії сьогодення будуть диктувати запит від гостей на наявність бомбосховища в закладах розміщення, ресторанного господарства туристичних комплексах, розважальних комплексах та ін..

Висновок. Отже, враховуючи нинішні реалії, можна сказати, що вивчаючи іноземний досвід швидкого повоєнного відродження туризму, обираючи стратегію відновлення українського туризму, нам слід враховувати саме специфіку та особливості наявних ресурсів, умов, які дадуть можливість активному розвитку галузі. Після перемоги та встановлення миру ми спостерігатимемо нові тренди на туристичному ринку України: розвиватиметься «темний» туризм, підвищиться необхідність серед населення в оздоровленні і будуть актуальними заклади з відновлення сил, здоров'я та енергії; нової форми набуде культурно-пізнавальний туризм, адже під час війни багатьом відкрилися багата історія, культура та традиції українського народу. Туризм України повинен набути багатовекторності в розвитку, адже запити щодо нашої держави будуть зростати і нам необхідно підвищувати туристичний імідж країни в світовому масштабі.

Література

1. Артюх К. Вплив російсько-української війни на туристичну галузь в Україні та світі: що нас чекає в майбутньому. Діловий портал. 20 жовтня 2022. <https://delo.ua/opinions/vpliv-rosiisko-ukrayinskoyi-viini-na-turisticnu-galuz-v-ukrayini-ta-sviti-shho-nas-cekaje-v-maibutnyomu-405634/>
2. Фастовець О. О. Сфера туризму у повоєнний період: досвід для України // Економіка та суспільство, електронний журнал. 2022. №40 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-43>

s.i.korotun@nuwm.edu.ua

Коротун С. І.

к. геогр. н, доцент

a.d.kalko@nuwm.edu.ua

Калько А. Д.

д. геогр. н, професор

o.b.konarivska@nuwm.edu.ua

Конарівська Оксана Богданівна

к. е. н, доцент

m.s.yakovyshyna@nuwm.edu.ua

Яковишина М.

старший викладач

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО КУЛЬТУРНОГО ШЛЯХУ VIA REGIA НА ТЕРЕНАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Стаття присвячена перспективам розвитку європейського туристичного культурного маршруту Via Regia у межах Рівненщини. Підкреслено значення культурних маршрутів Ради Європи у популяризації культурної спадщини України та розширенні знань про Європейську культурну ідентичність.

Ключові слова: культурні маршрути, туризм, культурна спадщина, безбар'єрний туризм.